

Uredništvo i uprava
ZAGREB, MASARYKOVA 28a
Telefon 67-80

Uredništvo in uprava
za Slovenijo in slovenski del
Julijske Krajine
LJUBLJANA, Erjavčeva 4a

ISTRA

Pravo nije materija koja se može
dijeliti na fragmente. Po svom duhu
i u praksi pravo se ima smatrati kao
jedno i nedjeljivo.
N. Chamberlain

GLASILO SAVEZA JUGOSLOVENSKIH EMIGRANATA IZ JULIJSKE KRAJINE

MALE VIJESTI

— Narodna skupština je bila z ukazom od 10. t. m. po delni rekonstrukciji kr. vlade razpušćena. Volitve v novo skupšćino bodo v nedeljo, 11. decembra. V vlado sta vstopila na novo dr. Svetislav Hodžera, vodja bivše narodne stranke in Ante Mastrovic, ki je postal minister za telesno vzgojo naroda.

— Preko 1000 osnovnih i 200 gradjanskih škola s češkim nastavnim jezikom gubi Česloslovačka u krajevima koji su pripali Njemačkoj. Sve te škole su pohađjala jedino djeca čeških roditelja.

— Kulturna i nacionalna sloboda Čeha koji su potpali pod Njemačku bit će potpuno osigurana, tvrdi berlinska štampa u polemici s francuskom i engleskom štampom.

— U svim osnovnim školama u Rumunjskoj, gdje su pretežno djaci manjina, uvode se jezici tih manjina kao obligatan predmet. To vrijedi za Transilvaniju, Banat, Besarabiju i Bukovinu.

— V Americi agitiraju, da bi podijelili Nobelovu nagradu za mir češkoslovačkom narodu.

— Italijanski listi prinašaju spis umrlih in padlih vojakov in delavcev v Abe-siniji. V bojih je padlo 12 vojakov, za boleznijo jih umrlo 53, (v septembru). V tem času je umrlo 63 delavcev.

— Med Nemčijo in Brazilijo je prišlo do diplomatskega spora. Obe državi sta odpošlacili svoje poslanike. Brazilija oblozbuje Nemčijo, da je podpirala brazilske upornike.

— Ukrajinci u Poljskoj sudjelovat će u narednim izborima sa lozinkom »teritorialna autonomija Ukrajine sa svojim parlamentom u Lavovu«.

— Francija in Anglija kakor tudi Zedinjene države se z vso naglico oborožuju. Tudi Nemčija bo odgovorila z nadaljnjom oborožitvijo.

— U vezi sa mjerama koje se poduzimaju na temelju odluke velikog fišističkog vijeća, odpušteno je sa talijanskih sveučilišta 90 sveučilišnih profesora koji su Židovi.

— Pretstavku za pripojenje Grčkoj potpisali su stanovnici otoka Cipra i uručili je pretsjedniku britanske vlade Chamberlainu. Cipra se nalazi pod engleskom vlašću i utvrđen je kao protuteža Dodekaneza koji se nalazi pod Italijom.

— Do plebiscita neće doći u ČSR, već je Njemačka zauzela i skoro cijelu zonu u kojoj se imao, prema zaključcima u Münchenu, održati plebiscit.

— Mussolinijev lični list »Popolo d'Italia«, komentirajući najnovije odluke velikog fašističkog vijeća, upušta se u ispitivanje francuske rase i izvjavljuje, da Talijani i Francuzi pripadaju dvjema različitim rasama. Pojmu »latinske sestrinske rase« nedostaje svaki osnov. Francuzi su Gali i nemaju ništa od starih Rimljana, kaže »Popolo d'Italia«. (Jerkov).

— Japonci so izabrali međunarodne prilike v Evropi po oznakovskih zaključkih in izkrcaali veliko vojaštva v zalivu Bias v neposredni bližini velikoga južnokitajskoga mesta Kantona. Japonci se dosedaj niso upali prodirati s te strani v notranjost kitajskoga ozemlja, ker bi to bilo v veliko škodo zapadnim evropskim velesilam, posebno Angliji, ki bi gotovo intervenirale v zaščito svojih ogroženih interesov. Sedaj pa, ko je Japonska uvidela, da sta Francija in Anglija šibki, in da imata mnogo posla v Evropi in da jima ni mogoče brigati se za zadeve na Daljnem Vzhodu je izkoristila priliko. S tem pohodom so Japonci silno ogrozili evropske interese, kakor tudi interese Zedinjenih držav.

— Prekooceanski parobrod »Roma«, koji ima liniju sa Sjevernom Amerikom, razbio je jedan ribarski brod kod Cioggie. Kabinu na krovu broda »Roma« su oštećene, a više putnika je ranjeno.

— Zahtjeve njemačke manjine u Poljskoj u pogledu škola, zaposlenja i vjerske slobode iznijeli su predstavnici manjine Wiesner i Hassbach predsjedniku poljske vlade Sladkovskom u naročitoj audijenciji.

— Jedanaest Ukrajinaca u Lavovu u Poljskoj je bilo ubijeno od policije za vrijeme demonstracija u kojem su tražili autonomiju za osam milijuna Ukrajinaca u Poljskoj.

HRVATI U INOZEMSTVU

Prikaz „Obzora“ po knjizi „Jugoslavenske manjine u inozemstvu“ od dra L. Trnjegorskoga

Zagrebački »Obzor« od 18 o. m. donosi ovaj podlistak pod gornjim naslovom iz pera dr. L. Esiha:

Skrb za potrebe naših sunarodnjaka u inozemstvu u posljednje se doba sve više jača i počinje poprimati konkretne oblike, pravila i sisteme. Poslije rata osnutkom Društva prijatelja Gradišćanskih Hrvata pobudio se među Hrvatima interes za svu braću koja žive izvan matice zemlje. Iselejnički komesarijat je priredjivao svake godine priredbe i tjedne skrbi za inozemstvo; bilo je mnogo pokušaja, da se ta skrbi za naše sunarodnjake usredotoči u jednoj ustanovi, ali se na tom polju nije ništa definitivno učinilo. Kod Poljaka je isto.

Nema nikakve sumnje, da našu skrbi za inozemne Hrvate moramo produbljivati jačati i to dakako ne samo u idejnom nego i u praktičnom pogledu. Skrb za naše sunarodnjake u stranom svijetu mora postati integralni, organski dio naše narodne psihologije i to ne samo u kulturno-obrambenom pogledu nego i eminentno u humanom narodnom pogledu. Naši Hrvati održali su se kroz vjekove kao male oaze i bez većega interesa sa strane nas samih iz matice zemlje. Dosta je spomenuti gradišćanske, mo-ravske, slovačke i pogotovo rumunjske Hrvate, za koje nismo ništa učinili kao da ni ne postoje, a oni i danas čuvaju osobine svoje autohtone kulture, izražene u jeziku, narodnoj nošnji, narodnim običajima i ostalim atributima narodne svijesti. Budući da nas Hrvata ima preko jedna petina u stranom svijetu, trebali bismo mi naš interes što jače i djelotvornije pokazivati prema našim kolonijama i manjinama u stranom svijetu. Naše su manjine raštrkane, često ne tvore kompaktne cjeline, što je velika teškoća u skrbi za njih. Nije čudo, da tako lako potpadaju denacionalizaciji.

Sve države i narodi brinu se za svoje sunarodnjake u inozemstvu. Čine to sada poslije svjetskog rata ne samo veliki nego i mali narodi. Skrb za sunarodnjake mora postati sastavni dio naše krvi, koja struji do najnežnijih kapilara našega naroda. To je neophodna potreba i duboka dužnost našega naroda. To je naš narodni kategorički imperativ. Nama, kao malom narodu, do svakog pojedinca mora više biti stalo nego u brojčano jakih naroda. Budući da nas Hrvata ima na svim kontinentima, mislim, da je uzrečica »Nad Hrvatima sunce ne zalazi« sasvim opravdana. Bez Hrvata u inozemstvu, naše narodno deblo nije cijelo.

U dobar čas je izašla enciklopedijska knjižica, koja nas informira o našim manji-

nama u stranom svijetu. Knjiga, pod natpisom »Jugoslavenske manjine u inostranstvu« od D. L. Trnjegorskog, izašla je u nakladi biblioteke »Narod i država« u Beogradu (latinicom, tisak »Tipografije« u Zagrebu).

Izvan granica Jugoslavije ima prema dru Trnjegorskom 2.524.300 naših ljudi. Naših narodnih manjina ima ukupno 1.410.000, od toga broja u Italiji 650.000, Grčkoj 250.000, Njemačkoj 170.000, Mađarskoj 165.000, Turskoj 100.000, Rumunjskoj 70.000, Albaniji 60.000, Česloslovačkoj 3.100 i Rusiji 2.700. Osim toga u Americi, Aziji, Africi i u evropskim zemljama ima 1.113.000 iseljenika.

Italija je, vci autor, išla u svjetski rat, da oslobodi 200.000 Talijana u Tirolu i 300.000 Talijana u Julijskoj Krajini. Da se dakle oslobodi pola milijuna Talijana došlo je pod talijansku, tuđu vlast 230.000 Nijemaca u Tirolu i 650.000 Hrvata i Slovenaca u Julijskoj Krajini. Još godine 1866. pripojeno je Italiji oko 60.000 Slovenaca sjeverno od Vidma (Udina). Od teritorija 8.581 km² u Julijskoj Krajini imaju Hrvati i Slovenci 7.385 km², a Talijani samo 372 km². Fran Barbalić na temelju točne crkvene statistike ističe, da u Italiji ima danas najmanje 650.000 Hrvata i Slovenaca. Oko 100 hiljada južnih Slavena emigriralo je iz Italije zbog teških ekonomskih i kulturnih prilika, od toga je broja došlo u Jugoslaviju 70.000. Autor prikazuje talijansku kolonizaciju, zatim propast našega narodnog školstva, zabranu cjelokupne hrvatske i slovenske štampe, propast i bijeg inteligencije, bez koje je narod posvema ostao. Zanimljivo su prikazi o situaciji poslije sporazuma između Italije i Jugoslavije. Autor ne zaboravlja ni onih pet hiljada Hrvata u provinciji Campo Basso, za koje se osamdesetih godina prošloga vijeka brinuo Ivan de Rubertis i koji je nastojao, da se u Živoj Vodi (Aquaviva Colle Croci) osnuje hrvatska osnovna škola. Kako ta naša oaza nema nikakvih prava, a stanuje na škrtom brdskom tlu, to znači, da je izvršena posvemašnjoj denacionalizaciji. Italija je međjutim tražila za svojih 500 Talijana u selu Maovljan kraj Banjaluke, posebne koncesije.

Drugo poglavlje »Jugoslaveni u Njemačkoj« govori o Koruškim Slovencima, o Karrantaniji kao prvoj jugoslavenskoj državi, o Koruškoj kao kulturnom središtu Slovenaca, o naročitom tipu narodnih škola, o štajerskim Slovencima u Njemačkoj, o gradišćanskim Hrvatima i njihovu žilavom i

uspješnom kulturnom i nacionalnom radu, te napokon o prilikama poslije aneksije Austrije Reichu Autor je dobro učinio, što je dodao, da se vidi koliko ima Nijemaca u Jugoslaviji i kakva sve narodna i kulturna prava uživaju kod nas, osobito u Sloveniji. O gradišćanskim Hrvatima velj autor: »Kulturno i privredno »glaišaltovanje« donosi sa sobom stalno nove probleme i za gradišćanske Hrvate. Ukidanje vjeroispovjednih škola u Njemačkoj, koje predvidja najnovija uredba, stavlja sve školstvo u Gradišću pred novj problem. S obzirom na to, da baš njemački političari i državnici postavljaju u svojim izjavama manjinski problem na osnovicu reciprociteta i da njemačka manjina u Jugoslaviji uživa mnogo više prava nego što ih imaju gradišćanski Hrvati, nadamo se, da njemačke vlasti ne će dirati u kulturne tekovine Hrvata, stečene s tolikim naporima.« (Str. 77.).

U Rumunjskoj su Srbi u mnogo boljem položaju nego Hrvati, jer Srbi imaju svoje svećenike i svoju crkvenu organizaciju (Temišvar). Hrvatska naselja nemaju uopće hrvatskih svećenika ni u krašovanskim selima, koja su potpuno hrvatska, nema hrvatskih svećenika. Hrvati su zavisni od dobre volje njemačkih ili mađarskih župnika ili svećenika druge narodnosti, Poljaka ili Slovaka. U Keći, gdje ima 300 Hrvata, dali su tamošnji Hrvati za crkvu dva milijuna leva. a nažalost i ta je crkva bez hrvatskog svećenika. Od 54 vjeroispovjedne škole jesu 53 srpsko-pravoslavne a samo jedna katolička hrvatska. Na osnovne škole poslala je vlada Jugoslavije učitelje, među kojima ima i Hrvata.

U Mađarskoj živi oko 165.000 južnih Slavena, od kojih su najjači Hrvati i Bugari. Ima nešto Srba i Slovenaca.

Osobita je vrijednost ovoga djela u tome, što posvuda upućuje na stanje naših manjina i na prava, koja bi trebale imati na temelju mirovnih ugovora odnosno sporazuma ili na bazi reciprociteta. To će djelo dobro doći svakom našem obrazovanom čovjeku i državniku, koji bi trebao da se brine za napredak duhovne i materijalne kulture našega svijeta u inozemstvu.

»Jugoslaveni u Mađarskoj« obradjuje ova poglavlja: »Pojacanje jugoslavenskih naselja doseljenicima. Borba za Bajski trokut, Rapski Slovenci, Značajna kulturna prošlost Srba. Danas — samo život oko crkve, Pravih manjinskih škola nema i Jugoslavija rado prima princip reciprociteta. Dalje govori o Srbima i Hrvatima u Rumunjskoj, osobito o Hrvatima-Krašovanima i njihovim kulturnim prilikama, nadalje je poglavlje o Srbima i Bugarima u Grčkoj. Na kraju nas upoznaje s Jugoslavenima u Albaniji i Turskoj. Autor je naveo i bibliografiju, koja međjutim nije potpuna. (Za rumunjske Hrvate fale na pr. radnje dr. Mesner-Sporšića. Knjizi povećavaju vrijednost grafikon i etnografske karte naših naselja u stranim državama.

FRANCUSKO-TALIJANSKI ODNOSI

I ZABRANA ANTIFAŠISTIČKE AKCIJE U FRANCUSKOJ I ENGLJSKOJ

Francuska je popunila mjesto svoga poklisara u Rimu koje je bilo prazno, jer Francuska nije htjela priznati talijansko carstvo, a Italija je stavljala taj uvjet pri popunjenju mjesta poklisara. Sada je francuska vlada imenovala François Ponceta poklisarom kod »kralja Italije i cara Abe-sinije« u Rimu. Ujedno se navješćuje i uredjenje ostalih spornih pitanja između Italije i Francuske. Imenovanje François Ponceta smatra se kao prvi korak, koji je Francuska poduzela u tom pravcu.

»Giornale d'Italia« poziva francusku vladu da na vrijeme sprječi antifašističku kampanju, koja se poduzima iz Pariza

u cilju da se izazove nova uzbuna, koju bi neprijatelji evropskog mira iskoristili, da ponovno dovedu do izražaja svoj plan o preventivnom ratu protiv totalitarnih sila. Kako ta antifašistička kampanja ne dolazi samo iz Pariza, nego u njoj sudjeluju također antifašistički krugovi u Londonu, »Giornale d'Italia«

poziva također britansku vladu, da jednim brzim i odlučnim postupkom onemoguću daljnje intrige onih, koji bi htjeli kompromitirati Chamberlainova miroljubiva nastojanja.

ANTIFAŠISTIČKE ČELIJE U ITALIJI

Uhapšeni predani specijalnom tribunalu

Rim, oktobra (Stefani). — Posljednjih mjeseci otkrivene su antifašističke čelije, koje su svoju aktivnost naročito sprovodile u gradovima sjeverne Italije. Na njihovom čelu nalazio se je profesor Colorini iz Trsta, koji je uhapšen. Priznao je da je kriv, dodajući da je političke veze održavao sa Židovima, kako u Italiji, tako i u inostranstvu. Colorini je s malom grupom antifašista predan posebnom sudu. Posljednjih dana uhapšeni su još neki Židovi iz istih razloga. Među njima nalazi se i bivši narodni poslanik Dino Filippi iz Firenze.

Svi uhapšeni su sprovedeni Specijalnom tribunalu u Rim.

Beogradska »Politika« donosi 19 o. m. ovu vijest iz Rima:

U vezi s hipšenjem profesora Colorina iz Trsta i bivšeg liberalnog narodnog poslanika Filipsona iz Firence talijanski listovi ističu da su ova dvojica već odavno obra-zovali antifašističke čelije koje je otkrila tajna fašistička policija OVRA. Članovi ovih čelija, koji nisu mnogobrojni, također su uhapšeni, pa će kao što tvrdi »Giornale d'Italia«, biti primjerno kažnjeni zajedno s kolovodjama ove zavjere. Uhapšenim antifašistima sudit će specijalni sud za zaštitu države.

»Giornale d'Italia« podvlači da su pored profesora Colorina i drugi članovi antifašističkih čelija pretežno Židovi i da su antifašističku akciju sprovodili prije nego što je talijanska vlada preduzela rasističku akciju u Italiji. Za bivšeg narodnog poslanika Fi-

lipsona ovaj list kaže da je održavao tijesne veze s antifašistima u Parizu i Londonu i da mu je u ovoj njegovoj akciji zgodno poslužilo to što se prije izvjesnog vremena oženio jednom rođakom pariskih Rotschilda. Profesor Colorini također je, po tvrdjenju »Giornale d'Italia«, održavao veze s antifašistima u Parizu i Londonu. U tome je profesora Colorina potpomagao Oto Hirschmann iz Berlina, brat njegove supruge.

Što se tiče krivica za koje će uhapšeni antifašisti biti pozvani na odgovornost, talijanski listovi dosad ništa detaljno ne javljaju.

»Vita Italiana«, iako direktno ne optužuje bivšeg narodnog poslanika Filipsona i profesora Colorina da su uzeli učešća na jednom antifašističkom sastanku koji je održan u augustu mjeseca u Antibesu, u Francuskoj, smatra da se akcija talijanskih antifašista, koji su pretežno Židovi, podudara sa zaključcima koji su doneseni na ovom sastanku u Antibesu. Na tom sastanku, po tvrdjenju ovog lista, uzeli su učešća najistaknutiji antifašisti iz Evrope i Amerike. Između ostalih tom sastanku je prisustvovao američki ministar finansija g. Morgentau i lični savjetnik pretsjednika g. Roosevelta g. Bernard Baruch. Očekivalo se također da će tom sastanku lično prisustvovati i bivši pretsjednik vlade g. Blum. Međjutim g. Blum je ipak saglasan sa zaključcima donesenim na ovome sastanku. Najvažniji zaključak je u tome, kaže »Vita Italiana«, da se po svaku cijenu preduzme jedna akcija koja bi imala neizbježno da dovede do jednog preventivnog rata protiv totalitarnih sila bez obzira na to što bi taj rat uništio rimsku i kršćansku civilizaciju.

RIBANJE MED NEMČIJO IN POLJSKO

Nemška uradna tiskovna agencija prinaša članek iz »Danziger Vorposten«, ki naj bi demantiral alarmantne vesti, ki jih prinaša mednarodni tisk o naslednjih točkah:

1. S Poljsko obstoji baje že sporazum o vrnitvi Gdanska in redukciji poljskega koridorja v širini 5 km.

2. po drugem mišljenju naj bi bil nemški koridor širok 5 km, a bi sekal poljski koridor kot zveza med rajhom in vzhodno Prusijo.

3. Nemška narodna banka se že pripravljala za povratak bivših nemških kolonij.

4. V Nemčiji godrnjajo zaradi tega, ker Pariz in London še nista odgovorila na nemške predloge glede omejitve oboroženosti.

5. Nemčija se trudi, da bi si zavarovala nevtralnost Belgije in Luksemburga.

7. O vseh teh problemih se bodo pogovorili državni štirih vesel in neki jahti na Sredozemskem morju.

ENO PETINO SLOVAŠKE ZEMLJE BI HOTELI OGR!

Ob priliki razgovorov med slovaško in madžarsko komisijo je šef čsl. tiskovnega odseka izjavil:

Slovaki so majhen narod, ki šteje 2 in pol milijona ljudi. Oni morajo sedaj, ko gre za ohranitev lastne narodnosti in zavarovanje življenjske sposobnosti slovaške avtonomije, do vseh podrobnosti proučiti vsa na novo nastala vprašanja. Nepremišljena popuščanja bi mogla biti usodna za obstoj slovaške avtonomije. Zaradi tega je morala češkoslovaška delegacija v svojih razgovorih z Madžari poudariti narodnostne ozirne z vojaškimi prometnimi in gospodarskimi. Madžarski predlogi so za Slovake nespremljivi, ker bi na ta način petina slovaškega naroda odpadla od Slovaške. Zato se delegacija ne more strinjati z razmejitvijo, kakor jo predlagajo Madžari, ker bi po tej poti ostala izven slovaških državnih mej večina najpomembnejših krajev.

ZAHTJEVI NIJEMACA U POLJSKOJ.

Havas javlja iz Varšave: Pretsjedniki poljske vlade primio je vodje njemačke manije u Poljskoj. Izložili su zahtjeve njemačke manije o nastavi, radu i problemu viere. Pretsjedniki vlade obećao je, da će uzeti u razmatranje ove zahtjeve. Izgleda, da je glavni razlog ovog koraka nedavno isključenje izvan granične zone tri protestantska pastora ne Nijemca, poljska građanina, kao i otpuštanje radnika, koji su bili zaposleni u poljskim industrijskim poduzećima u gornjoj Šleskoj.

Pred pogajanja z Italijo

Iz Beograda poročajo, da se bo sestal v Rimu jugoslovansko-italijanski odbor, ki bo pregledal stanje trgovine med obema državama. Odbor se sestane ko bodo končana pogajanja z Nemčijo. Računajo, da bo prvi sestanek v Rimu že 24 oktobra. Na razpravi bo posebno vprašanje našega plačilnega prometa z Italijo. Naš klirinški saldo je bil aktiven dne 8 oktobra za 95.46 mili. din. Narodna banka je v kliringu z Italijo izplačala dne 11. oktobra nakaznico št. 17.341 z dne 7 julija 1938, iz katerega vidimo, da je zastoj že presegeel 3 mesece čakalne dobe.

POPRAVLJANJE CEST

Trnovo, oktobra 1938 (Agis). V zadnjih letih so večina cest in poti, ki tečejo skozi Trnovo in Bistrico, asfaltirali o dno katranizirali. Tako tudi sedaj popravljajo cestišče nove ceste, ki veže Trnovo s postajo ter glavno cesto, ki teče skozi Trnovo. Dela pa bodo trajala le nekaj dni.

Asfaltiranje cest

Kobarid, oktobra 1938. — Asfaltiranje državne ceste od Kanala do Kobarida, ki se je pričelo spomladi, je končano. Sedaj imamo do Gorice res lepo cesto, ki nam nudi prav prijetno zvezo. Kdaj se bo nadaljevalo z že določenim asfaltiranjem ceste naprej proti Bovcu in preko Predila do Trbiža, ni znano. Ker bodo zgradili tudi pri nas na Soči električno centralo, ki bo imela svoj jez nekoliko nad Napoleonovim mostom, bomo dobili v smeri proti Trnovem majhno jezero, ki bo ponekod zalilo sedanjo cesto. Zato morajo cesto preložiti in dvigniti. Tozadevni načrti so v delu. Šel ko bo ta preložitev izvršena, se bo lahko nadaljevalo asfaltiranje. — Ob asfaltiranju ceste je bil asfaltiran tudi naš Glavni trg. Ker smo za sprejem načelnika vlade hiše odedili in preplekali ter trg olupšali, nudi sedaj naša gorska prestolnica kaj mikavno lice.

STROGA KONTROLA

Reka, oktobra 1938. (Agis). V zvezi z antisemitsko politiko, ki jo je začela po zgledu Nemčije izvajati tudi Italija, se je izredno razširilo tihotapstvo z valutami, ki jih hočejo prizadeti na vse mogoče načine tihotapiti iz Italije v inozemstvo. Intenzivnost te vrste tihotapstva najbolj potrjuje dejstvo, da so samo na Reki v teku prejšnjega meseca zaplenili okrog 18 milijonov lir, ki so jih posamezniki hoteli prenesti čez mejo. Radi tega pojava, ki ga je bilo pač pričakovati, so izredno poostrene vse mere obmejne kontrole. Po novi odredbi ne smejo celo lastniki prelaznic, ki se muče po dnevnih opravkih na Sušaku, imeti seboj, ko prekoračijo mejo, več kot 5 lir.

TRST PREMA NOVOM STANJU USREDNJOJEVROPI

Trst, oktobra 1938. — U vezi sa otcieplenjem Sudetskih oblasti Njemačkoj nastala je u privrednim krugovima u Trstu bojazan, da će u buduće industrijska proizvodnja Sudetskih oblasti, namijenjena prekomorskom izvozu, biti upućena preko njemačkih luka Sjevernog Mora. Medjutim, trščanski »Piccolo«, nalazi da promjene granica ne će imati negativne posljedice za lučki promet u Trstu. List smatra, da Trst ostaje i jeste prirodna uvozna luka za svu sudetsku, češku i slovačku indu-

striju u pogledu uvoza pamuka (indijskog i egipatskog) koža, kaučuka, riže, suhog voća, luka, vina, uljarica, kave itd. Isto tako luka važi i kao najpogodniji centar za prekomorski izvoz papira, keramike, šećera, piva namještaja, cipela itd. iz tih zemalja. Na kraju se napominje, da je ipak potrebno vrlo pažljivo proučiti privredne izmene, koje su izvršene u Češkoslovačkoj i na vrijeme se prilagoditi novoj stvarnosti.

ROPARSKI NAPAD PRI RENČAH

Ko je šel ponoći Leopold Winkler star 41 let iz Gradiškute v Renče, ga je neznanec napadel na cesti blizu Renč. Neznanec je skrit za cestnim napisom čakal na Winklerja, o katerem je dobro vedel kdaj se nahaja na potovanju in iz neposredne bližine oddal na njega nekaj strelcv iz revolverja. Na srečo ga je zadel samo ena krogla v trebuh. Neznanec je takoj zbežal. Winkler pa se je le s težavo privlekel do

prve hiše v bližini to je do železniške čuvajnice, ki je oddaljena 2 km od kraja napada. Iz Gorice je takoj prišel rešilni avto in ga odpeljal v bolnico. Rana ni tako težka kot je na prvi pogled zgedalo. Krogla ni ranila nobenega organa in niti črevesja za napad so se takoj zainteresirali karabinerji, ki so pričeli s poizvedovanji. Domnevajo, da je napadalec iz Gradiškute.

DELO FAŠISTIČNE VLADE za samoosvojitve na gospodarskem polju

Trst, 19 okt. 1938. Predvčerašnjem nem delu fašističnih krogov za osamosvojitve Italije na gospodarskem polju je naš list že večkrat poročal, vendar resnične uspehe tega dela, ki zavzema vsak dan širši obseg, razumljivo da je nemogoče kontrolirati in zato tozadevni podatki niso točni. Poleg ostalih surovin, ki jih Italija nima in jih mora v velikih količinah uvažati, je tudi nafta. Italija rabi sedaj letno 3 milijona ton petroleja, bencina, 12.500.000 antracita itd. Po temeljitem in skrbnem iskanju in raziskovanju so razne, nalašč za to določene komisije, ugotovile, da bi lahko doma pridobivali letno 4 milijona ton antracita, kar bi krilo približno komaj tretjino letoletne uporabe. Vendar pa se morajo ti zakladi »ljubosumno čuvati« za eventualne slabše čase. Komisije so ugotovile, da bi lahko pridobivali v večjih mno-

žinah tudi tekoče snovi, petrolej, bencin itd. ter da domača proizvodnja tudi v tej smeri napreduje.

Italijanska vlada pa se ne zadovoljuje s tem stanjem. Predvsem skrbi za to, da merodajni krogi intenzivno zasledujejo možnosti pridobivanja sintetičnega bencina iz mineralnih olj slabše vrste, iz olj bituminoznih ostankov, iz premoga in lignita. V ta namen je poskrbela za posebne naprave v Bariju in Livornu, ki bodo za enkrat letno pridobivale 300.000 ton sintetičnega bencina. Za to predelavo bodo predvsem uporabljeni albanski petrolej, katerega nabava ne povzroča težav v valutnem vprašanju. Z druge strani pa ne posvečajo nič manj pozornosti in skrbi problemu zalog potrebnih slučaj, da bi bile italijanske meje zaprte za uvoz.

Šole v tržaški pokrajini

Trst, 19 okt. 1938. Predvčerašnjim se je pričel pouk po vseh šolah v državi. Ob tej priliki so tržaški listi objavili statistične podatke o šolah in šolski mladini v tržaški pokrajini. Iz njihovih poročil posnemamo nekaj glavnih številk in momentov. V tržaški pokrajini je 33 srednjih šol, a od teh le 9 državnih. Od ostalih je 11 privatnih srednjih šol, 13 pa konviktov. Na teh šolah je okrog 14.000 dijakov in dijakinj. Na privatne šole in konvikte jih odpade okrog 2.000. Vseh mogočih osnovnih šol in rednih tečajev je 1.063 s 1.000 učnimi močmi in 30.000 učenci. Med njimi je 60 dečjih zavetišč, 110 večernih šol, 40 »kmečkih« šol družbe »Italia Redentas«, 46 osnovnih šol za tehniško izobrazbo, 24 šol za industrijsko delavstvo itd. V to število so vštetli tudi nadaljevalni tečaji in večerne šole.

Osudjena Riječanka u Napulju

Rijeka, oktobra 1938. — U Napulju je osudjena sobarica Tonka Stupan iz Rijeke na 7 i pol godina zatvora zato što je pred dvije godine ubila iz revolvera na jednom trgu u Napulju svoga ljubavnika činovnika Renata Cavalzara zato što ju je ostavio i zaručio se s drugom. Tonka Stupan je sve do sada bila pune dvije godine u istražnom zatvoru i na promatranju.

Ze pred vojno je bilo v tržaški pokrajini število nepismenih zelo majhno. Kakor sedaj poročajo listi, se je po uradnih statističnih podatkih nepismenost omejila na 0.8 pro mile.

Pred sodiščem

Ljubljansko »Jutro« od 19 t. m. poroča: Pred goriškim sodiščem je bil obsojen na 6 mesecev zopora in 3.000 lir denarne kazni 38 let stari Ludvik Bedenk iz Idrije. Odpravil se je brez potnega lista po opravičilih čez mejo. Na zraj grede je bil prijet. Pri njem so našli tudi manjše količine blaga, katerega bi bil moral predložiti carinskim organom, da bi ga ocarinili. Bedenk je bil sričo tega obtožen tudi zaradi tihotapstva.

Krade

Trstenik, oktobra 1938. Dne 4 o. m. u noći ukradjena je bila iz štale jedina krava koju je imao naš seljak Ivan Poropat. Čim je u jutro došao u štalu i vidio d mu nema krave, alarmirao je narod, i čitavo selo dalo se u potragu, aliuzalud. Obaviještena je o toj krađi i karabinjerska patrola u Lanišću, ali to je ostalo bez uspeha. Sumnja se da su ovo napravili cigani kojih je prije nekoliko dana bilo nekoliko u našoj okolici. Siromah Poropat trpi tim velikim štetu, jer ova krava mu je bila jedini spas za njega i njegovu familiju u ovim teškim i gladnim godinama.

Srušena kuća

Jelovice, oktobra 1938. U prošlom tjednu teška je nesreća zadesila našeg seljaka Čendak Antona. Njemu se srušila kuća u kojoj je stanovao. Sreća što se u to vrijeme nije nitko od ukućana nalazio unutra, nego mu je propalo pokućstvo i hrana za zimu. Siromah Čendak trpi ogromnu štetu, jer ne samo što je ostao bez krova nad glavom i bez pokućstva i hrane, nego i stoga što si neće moći nikada više sagraditi novu kuću jer je veļik siromah.

Mussolinijevo darilo Trstu

Trst, oktobra 1938. (Agis). Conte Volpi lastnik in solastnik velikih italijanskih podjetij, je dal Mussoliniju na razpolago 1.000.000 lir. Od tega zneska je Mussolini poklonil raznim fašističnim organizacijam v Trstu 750.000 lir. in sicer: 250.000 lir. je dobilo združenje fašistov za klimatične gorske kolonije, nadaljnih 250.000 lir. je dobil šolski patronat za brezplačne malice in 250.000 lir pa društvo »Pro maternita ed infanzia«.

V TRŽAŠKEM ZALIVU SO RIBIČI UJELI MINO.

Trst, oktobra 1938. (Agis). Kot poročajo tržaški časopisi sta imela dva ribiča v tržaškem zalivu smolo. Namesto rib se je v njuno mrežo zapela 300 kg težka mina, ki je bila nabita s 100 kg eksploziva. Izvor mine ni znan. Obvestila sta o tem uspehu svojega lova merodajne oblasti v tržaški luki, ki so ukrenile vse potrebno.

Drobiž

— Gorica. — 36-letni Pirih Peter iz Sentviške gore je padel skozi pod v kuhinjo, ki je v pritličju. Ugotovili so, da je bila deska v podu trhla in da se je pod njegovo težo zdrobila in da je na ta način nesrečni Pirih padel iz prvega nadstropja v pritličje. Zlomil si je desnogo.

— Gorica. — Umrla so: Budal Anton 65 let, Gregorič Josip 65, Rešič vd. Kuloč Marija 40, Plesničar pok. Pirč Marija 43, Černigoj Marija vd. Kindar 69, Žbona Marija 18.

— Gorica. — Umrl je znani knjigar-nar Emil Wokulat.

— Kazlje. — Mizar Anton Zidar, star 23 let, se je ranil na roki ob prillki eksplozije mine. Ker se rane niso hotele zaceliti se je zatekel v bolnišnico. Ugotovili so tetanus. Njegovo stanje je nevarno.

— Postojna. — Josip Štefanič, star 28 let, je bil obsojen na 2 meseca zopora, ker je ukradel nekaj steklenic vina.

— Gorica. — V ponedeljek 17. t. m. so se zopet odprla vrata šolskih učilnic na ljudskih in srednjih šolah. Šolsko leto se je pričelo — leto prvič — ssv, mašo h kateri so bili v Gorici vabljeni tudi starši. Šolsko leto se je zaključilo 15. junija. Ne šolarji, ne profesorji se ne morejo pritoževati da so počitnice kratke. Pač pa godrnjajo mnogi starši da so predolge.

— Gorica. — V Gorici je 239 Zidov, v Istri 130, v Furlaniji 129 in v Zadru 49.

— Trst. — Pred sodiščem je bil oproščen Marij Gerbec. Obtožili so ga pijanstva.

— Trst. — Plamen benzina je oplazil Ernesta Borovino starega 26 let in mu povzročil težke opekline.

— Trst. — Umrla so: Pasaski vd. Resson Matilda 70 let, Bertok Orest 1, Višnjavec Josipina 77, Skukič Lazar 86, Petrič Ana 48, Likar vd. Pittoni Ivana 63.

— Trst. — Pod avtomobil je prišel Pertot Franc, star 48 let, iz Barkovej. Odpeljali so ga v bolnišnico z zlomljeno nogo.

— Trst. — Avtomobil s štirimi izletniki se je zaletel v telegrafski drog in ga podrl ter se prevrnil. K sreči pa se ni nikomur pripetilo kaj hudega. Edino Gustav Skok, 30 let star, iz Kopra je dobil lažje praske.

— Trst. — Učenec Humbert Fregar, star 6 let, s Ključa, je padel z zida. Pri padcu je dobil veliko rano na čelu in pretres možganov. V bolnišnico je bil sprejet z rezervo.

— Trst. — Po ostavki poslednjega tržaškega podestata Salema so bile v okviru občinskega nameščenstva pod vodstvom sedanjega mestnega komisarja velike spremembe. Med drugimi je bil imenovan Renato Caporali iz Perugije za novega mestnega generalnega tajnika.

— Trst. — V Škedenju so zadnje nedeljo posvetili novo cerkev. Blagoslovil jo je novi trž. škof mgrs. Santin.

— Trst. — Demografsko stanje se je zopet poslabšalo. V tržaških listih beremo, da je bilo v prvih sedmih mesecih tega leta rojenih 2179, a umrlo je 2296 oseb. Presežek umrlih nad rojenimi znaša torej 117. V istem času l. 1937. je bilo 2053 rojstev in 1850 smrtnih slučajev. Presežek rojenih nad umrliimi je znašal 203. Iz tega je razvidno, da se je stanje silno poslabšalo in da tržaško prebivalstvo stalno in znatno nazaduje. Malenkostni prirast tržaškega mesta pa gre izključno na račun priseljevanja.

— Trst. — Po informacijah agencije »Italia« bodo v tržaških ladjedelnihah v kratkem pričeli graditi poleg velikih vojnih ladij, katerih gradnja se je pričela o priliki Mussolinijevega obiska v Trstu, še pet trgovskih ladij z dislokacijsko kapaciteto po 9.000 ton. Ladje bodo zgradili za tržaški Lloyd, ki jih bo uporabljal za redne vožnje proti Daljnemu vzgodu. Poleg tega bodo modernizirali še štiri stare Lloydove ladje, ki jim bodo vdelali tudi nove stroje.

— Vipava. — V Sv. Križu na Vipavskem in na Colu sta bila zamenjena dosedanja krajevna fašistovska tajnika z novima. V Sv. Križ je prišel g. Evgen Candiago, na Col pa g. Peter Saccomani.

Iz duhovne službe

Pričekom tega meseca so bili imenovani za župnike Rudolf Klincec v Vellkih Zabljah, Ivan Kretič v Kojskem, Valentin Batič na Slapu in Ivan Lukeržič v Ajdovščini. Župnik Lojze Mesar je bil premeščen iz Vrabč v Vrhpolje, kaplan Anton Satej pa je bil imenovan za kurata v Štanjelu na Krasu.

Rad Čeha u Julijskoj Krajini

Slavjansko društvo i Slavjanska čitalnica u Trstu — Češki svećenici i češki turisti — Češki gospodarski zavodi i pomoć Čeha Narodnom Vijeću u Trstu

U Pragu je ove godine izašla knjiga »Jihoslovane v Italii od Josefa Proháze o kojoj smo već pisali. Donosimo jedan odlomak iz te knjige (Spolupráce Čechů s Jihoslovany v Julské Krajini) iz kojega će se vidjeti pomoć Čeha prije rata u našim narodnim borbama u današnjoj Julijskoj Krajini.

Ne moramo naročito dokazivati da je između Čehoslovaka i južnih Slavena u bivšoj Austro-ugarskoj monarhiji vladao najljepši bratski odnos, a naročito među češkim i slovenskim narodom.

Već godine 1848 započela je uspješna saradnja između Čeha i Jugoslavena. Česi su bili malom i ognjetavanom Slovenskom narodu, koji je tada bio u prvom redu seljački narod, s malo inteligencije, već od godine 1848 vodje i učitelji. To je bilo naročito zapaženo na prvom Slavenskom kongresu u Pragu kamo je također doputovala deputacija Slovenaca, Hrvata i Srba. Najpoznatiji Jugoslaveni počeli su posjećivati češke visoke škole. Naročito od godine 1900 dolazili su u grupama na češke univerzitet, i vrativši se kući, postali su pravi apostoli: jugoslavenske i slavenske misli uopće.

I u Julijskoj Krajini djelovali su Česi. Ne možemo, međutim, govoriti o nekoj kompaktnoj češkoj koloniji u Julskoj Krajini; tamo je živio a živi još i sada na različitim mjestima veći broj Čeha, a također i Slovaka, koji su saradjivali sa starosjedilačkim slovenskim stanovništvom u svim granama narodnog života.

God. 1848 bilo je osnovano usred Trsta u staroj burzi (Tergesteum) prvo slavensko društvo »Slavjansko društvo«, koje počeo izdavati svoj časopis: najprije »Slavjanski Rodoljub« a zatim »Jadranski Slavjan«. U tom su udruženju pored Slovenaca, Hrvata i Srba bili zastupani također i Česi, većinom mjesni stanovnici. Nažalost, brzo je slijedilo doba Bachovog apsolutizma i kao svagdje drugdje, ugušila je također u Julskoj Krajini vrlo lijep narodni rad.

Godine 1859 bila je bitka kod Solferina, Bachov apsolutizam je kapitulirao i u Julijskoj Krajini je također počeo novi narodni život i nov narodni rad. — 29 studenog 1861 bila je u Trstu osnovana prva slavenska čitalnica na slavenskom jugu, pod imenom »Slavjanska čitalnica«, koja ima u stvari slavnu djelatnost.

Naročito velike zasluge za slavensku čitalnicu u njenim počecima ima, među ostalima znameniti Čeh Jan Václav Lego. I njegovom zaslugom se za slovenski narod znade posvuda. Ta Lego je bio stvarnim apostolom sveslavenske uzajamnosti, a naročito uzajamnosti između Slovenaca i Čeha. U Slavenskoj čitalnici je tada počeo poučavati češki jezik, a bio je stalni dopisnik čeških časopisa u Pragu, u kojima je izvještavao o svakom znamenitijem pokretu tršćanskih Slavena. Uveo je u život prvi slavenski pjevački zbor u Trstu »Slovensko pevsko društvo« da tako Slaveni postanu samostalni i na muzičkom polju. Taj pjevački zbor priredjivao je prema češkom uzoru siela s koncertom, kod kojih je J. V. Lego nastupao kao dirigent, uporedo s tim je također djelovao kao solo pjevač čeških pjesama.

6 listopada 1861 po prvi put je dirigirao u Trstu na koncertu u »Čitalnici« Jenkovu slovensku narodnu himnu »Naprej zastava slave«, koja sačinjava još i sada dio Jugoslavenske državne himne. Te pjesme oduševile su tisuće slušalaca. Zaslugom je Jana V. Lega tada na jednom od tih koncerata nastupila češka umjetnica Ludmila Zadrhobilová. — Jan V. Lego bio je, kao što smo spomenuli i učitelj češkog jezika, čije je tečajeve posjećivala hrvatska i slovenska omladina. Bio je u uskim vezama sa slovenskim piscem Franom Levstikom i Franom Cegnarom, koji su tada živjeli u Trstu. Zaslugom Jana Lega Fran Cegnar je preveo i izdao prvi slovenski prevod »Babičky« B. Němcové.

Po uzoru Jana Lega saradjivalo je tada u Julskoj Krajini s Jugoslavenima i mnogo drugih Čeha.

Ovom prilikom se moramo sjetiti i rada čeških svećenika u Istri.

God. 1866 donesoše »Narodni listy« naročiti iskaz u kojem upozoruju česku javnost da u Istri ne dostaje domaćih kandidata za zadovoljenje svih župa, pa je stoga pozivao češke abituriente da se prijave u gorički centralni seminar. Na taj način došlo je već prve godine u taj seminar preko 30 čeških abiturijenata a kasnije još mnogo više. Ovi češki ljudi koji su većinom mnogo radili među Hrvatima i Slovencima u Istri (nekoji preko 30 ili 40 godina) ustrajali su tamo također i iza rata. Mnogo njih napustilo je svoju drugu domovinu tek nasilno. Da se je središnja Istra nacionalno probudila, velikom mjerom je zaslugu čeških župnika, koji su zavoljeli hrvatsko i slovensko stanovništvo, naučili njihov jezik i posve se prilagodili karakteru i običajima toga miloga slavenskog naroda. Ovi ljudi imali su također direktni ili indirektni upliv na to da se je svuda u Julijskoj Krajini gdje je bio nedostatak hrvatske i slovenske inteligencije, nastanilo mnogo čeških radnika, hotelijera lije-

čnika, učitelja, a naročito u Trstu, Gorici, Opatiji, Voloskom, Puli itd. Svuda i u svim manjim mjestima naći ćemo trag ovih čeških ljudi koji su ostali vjerni svojem slavstvu.

God. 1890 bila je češka kolonija u Trstu već znatno velika i tada su stupili Česi po prviputu u većem broju u »Slavjansku čitalnicu« i razvili veliku aktivnost u radu za dobro ovoga društva. Naročito su se istakli prof. Matys Macák i ostali. God. 1904 osnovali su Česi u »Slavjanskoj čitalnici« svoju naročitu češku sekciju.

Isto tako i na gospodarskom polju bili su Česi u početku učitelji slovenskog naroda o čemu ćemo još raspraviti opširnije. Napominemo samo to, da je bila prva slovenska banka »Ljubljanska kreditna banka« u Ljubljani osnovana zaslugom »Živnostenske banke« i tadanjeg direktora njezine bečke podružnice Josefa Spitalškéga. Mnogo Čeha došlo je u Julijsku Krajinu bilo k vojnom pomorstvu u Puli, a naročito kao strojari i radnici. U najnovije vrijeme od g. 1900 dolazilo je godišnje također, vrlo mnogo čeških turista u morskala lječilišta, naročito u Volosko, u Opatiju itd. a najviše u Grade, gdje si je mnogo čeških poduzetnika osiguralo egzistenciju kao dobri restorateri i hotelijeri. Česi su počeli također u grupama posjećivati i slovenske Alpe. Dogadjalo se to mnogo na poticaj prof. dr. Chodounskega koji je osnovao 1887 češki odbor slovenskog planinskog društva i bio je kroz mnogo godina njegov predsjednik. God. 1903 bio je unutar odbora otvoren Česko-slovenski akademski krug od čeških studenata alpista i Slovenaca, koji su studirali na praškim visokim školama. Kad se je prof. Chodounsky nastanio u Kamničkim Alpama, gdje je bila god. 1900 sagrađena »Česka koč« bio je akademski krug s drom Cermakom na čelu turističkim udruženjima goričkih Julskih Alpi.

1910 god. došlo je u Trstu do osnutka vlastitoga češkoga udruženja »Česka beseda«. Preko toga tako se je organizaciono osamostalila, odlučila je da će saradjivati u mjesnim društvenim organizacijama sa »Slavjanskom čitalnicom« i ostala je na taj način s njom u vezi sve do nestanka Narodnog doma 1920. Slavljenje je bilo vrlo veliko prigodom osnutka. Tadašnje »Slavenske Novine« izražavale su veliku radost i zadovoljstvo na tim da »Česka beseda« ulazi u tako uske veze upravo sa »Slavjanskom čitalnicom«. Prvi predsjednik »Česke besede« direktor F. Skorkovský zahvalio se u svojim riječima prije svega zaslužnom predsjedniku dr. Egonu Stareu kao stvarnom českom i slavenskom konzulu koji si je kao dugogodišnji predsjednik stekao trajne zasluge za »Slavjansku čitalnicu« i izjavio je da »Česka beseda« hoće vjerno stajati uz primorske Slavena. Brzo, iza toga bio je zaslugom »Slavjanske čitalnice« i »Česke besede« pod predsjedništvom dr. Eгона Starea uspostavljeno društveni akcioni odbor svih znamenitijih slavenkih udruženja u Trstu, čije je načelo bilo podržavanje što užih veza bratske saradnje. Bili su to Slavjanska čitalnica, Dalmatinski skup, Česka beseda, Srpska čitalnica i hrvatsko udruženje »Strossmayer«. Društveni akcioni odbor priredjivao je svake godine sve do svjetskog rata, bilo društveni koncert ili društveni reprezentativni slavenski ples u Trstu. Kod toga ne smijemo zaboraviti znamenitog kapelnika tadašnje vojne glazbe 97. pješačkog kupa, Čeha Petra Teplého-ga, koji je svojim orkestrom saradjivao kod narodnih svečanosti. Saradnja s Českom pokazala se također i u udruženju »Ruski krug«. To udruženje raširilo je svoju djelatnost i na ostale slavenske narode i priredjivalo je godišnje kurseve svih slavenkih jezika, naročito su uspješali kursevi češkog jezika, za koje su se Hrvati i Slovenci oduvijek zanimali. Učitelji u tim kursovima bili su činovnici čeških novčanih ustanova, a među njima najglavniji sadašnji direktor Ruml i Jaroslav Lipa, sadašnji čehoslovački poslanik u Beogradu. Na razvoj socijalnih, kulturnih i narodnih ideja u Trstu imali su Česi pred rat veliki uticaj. Također se je Sokolska misao čehoslovenskih

učinila osnovana Sekcija jugoslavenskog narodnog vijeća, čehoslovaci su se odmah organizovali i ponudili Jugoslavenskom narodnom vijeću svoju pomoć. Tadašnji češki pomorski dostojanstvenici saradjivali su kod preuzimanja bivšeg austrijskog pomorstva s Narodnim vijećem. Kada je iza toga 3 listopada 1918 godine doplovalo talijansko brodovlje u Trst, pozdravila je, Talijane kao ratne saveznike, pored odjeljenja jugoslavenskih mornara, također i nova formacija čehoslovenske vojske... Čehoslovački zavodi osim malih iznimaka, napustili su Trst. Međutim saradnja između Čeha i Jugoslavena u Italiji pored promjenjenih uslova nije prestala. Nije još vrijeme svestrano pisati o saradnji Čehoslovaka i Jugoslavena u Italiji poslije svjetskoga rata. Konstatiramo samo općenito da su Česi također i iza rata pokazivali najveći interes... *Josef Proházk.*

Slovaška odklanja mađarski diktat

V razgovoru s Havasovim dopisnikom je slovaški ministar Ferdinand Durčanski med drugim izjavio:

Mađarska delegacija je predložila načrt, po katerem bi morala Slovaška odstopiti 11.268 km² ozemlja, s čimer bi prešlo pod Mađarsko 670.000 Mađarov. Slovaška in Podkarpatska Rusija je na ta način izgubili nad 650.000 prebivalcev slovanske krvi. Skupno bi torej morali odstopiti okoli 1.300.000 ljudi. Slovaška delegacija je nasprotno predlagala odstopitev približno 5.784 km² ozemlja s 395.000 prebivalci, med katerimi bi bilo okoli 45.000 Slovakov. Ostalih 300.000 Mađarov, kolikor bi jih ostalo na Slovaškem, bi bilo v ravnovesju s onim 300.000 Slovaki, ki žive na Mađarskem. Četudi smo poudarili, da gre za naše strani samo za načrt in da smo pripravljeno razgovarjati se o nekaterih konkretnih točkah mađarskega predloga, je mađarska delegacija odbila razgovore

učitelja tjelovježbe silno raširila među Jugoslavenima u Julijskoj krajini, iako su im stavljene velike prepreke, tako i sa strane Austrijske vlade.

Veliki uticaj na probuđenje narodne misli u današnjoj J. K. imali su i posjeti Čeha. Od njih je najglavniji bio posjet čeških studenata u Trst g. 1909. Tamo ih je na stanici bučno dočekalo, tisuće tršćanskih Slavena i u velikoj povorci dovelo ih je do Narodnog doma gdje se je vršila slavna priredba. Na toj priredbi među ostalima govorio je s velikim uspjehom propagator Česko-Jugoslavenske uzajamnosti i sadašnji počasni član Jugoslavensko-Čehoslovenske lige u Ljubljani redaktor J. K. Strakaty, koji je vodio ovaj studentski posjet.

Kao na polju kulturnom, tako su imali Česi u zadnje vrijeme pred ratom veliki uticaj naročito na polju gospodarskom. Ne samo da su u Trstu osnivali već od god. 1890 filijale udruženja Banka Slavija i Prvi Češka pojištovna, kasnije nazvana »Koruna«. Naročito veliki značaj imali su Česi na samostalnu gospodarsku organizaciju Jugoslavena. Naročito je Banka Slavija davala jeftine zajmove u Istri i pomagala im tako izbaviti se lihvara. U Trstu koji je tada iz godine u godinu sve više rastao bile su filijale njemačkih novčanih ustanova, ali iako je bio u Trstu jaki slavenski element koji je imao snagu i u unutrašnjosti, nije bilo dugo u Trstu samostalne slovenske banke.

Konačno je g. 1905 bila osnovana također uz suradnju Živnostenske banke jugoslavenska banka u Trstu »Jadranska banka« gdje je saradjivalo mnogo čeških činovnika, u prvom redu njezin direktor Franjo Skorkovskij, prijašnji direktor filijale Živnostenske Banke u Brnu i također Josef Spitalsky. Nemalo iza toga g. 1906 bila je osnovana u Trstu filijala zavoda »Ljubljanska kreditna banka«, paralelno s tim filijala Ustredni Banke čeških sporitelja, a g. 1908 filijala Živnostenske banke. Objke filijale čeških zavoda pokazale su veliku aktivnost među slavenskim življem. Sve slavenske ustanove i različita društva, kojih je bilo na početku mnogo, imale su i pomoć od čeških zavoda.

Godine 1908 nastao je veliki juris u slovenski društveni zavod »Tržaška posojilnica in hranilnica« radi agitacije talijanskih novina, koje su o njoj slabo pisale i bilo je vrlo velikih mogućnosti da će biti srušen taj slovenski zavod, no tu je pripjela u pomoć Živnostenska banka s milionskim zajmom. Živnostenska banka je i inače podupirala jugoslavenske ljude, naročito zajednicama za izgrađivanje domova, koje su u velikoj mjeri dobivali naročito slovenski kućegraditelji i poduzetnici, zatim različitim zajednicama na pr. prvom Jugoslavenskom akcionarskom moreplovskom udruženju, koji su kupili brodove Radium i Concadon. Iz toga se kasnije razvila god. 1917 prvo jugoslavensko moreplovsko udruženje a. d. Oceanija. Češkom pomoću rasla je sila jugoslavenskog kapitala u Julijskoj krajini. U kratko doba se je 14-godišnji predratni gospodarski život Slovenaca i Hrvata u sadašnjoj Julijskoj krajini potpuno izmjenio i postavio se na posve samostalni narodnogospodarski teren. A da se je to dogodilo, u velikoj mjeri je zasluga narodnih čehoslovačkih i slavenkih ljudi kojima ovdje neka bude izrečena zaslužna hvala.

Kada je svršio svjetski rat i u Trstu bila osnovana Sekcija jugoslavenskog narodnog vijeća, čehoslovaci su se odmah organizovali i ponudili Jugoslavenskom narodnom vijeću svoju pomoć. Tadašnji češki pomorski dostojanstvenici saradjivali su kod preuzimanja bivšeg austrijskog pomorstva s Narodnim vijećem. Kada je iza toga 3 listopada 1918 godine doplovalo talijansko brodovlje u Trst, pozdravila je, Talijane kao ratne saveznike, pored odjeljenja jugoslavenskih mornara, također i nova formacija čehoslovenske vojske... Čehoslovački zavodi osim malih iznimaka, napustili su Trst. Međutim saradnja između Čeha i Jugoslavena u Italiji pored promjenjenih uslova nije prestala. Nije još vrijeme svestrano pisati o saradnji Čehoslovaka i Jugoslavena u Italiji poslije svjetskoga rata. Konstatiramo samo općenito da su Česi također i iza rata pokazivali najveći interes... *Josef Proházk.*

JURINA I FRANINA

Franina: Se rekordiš Jurina kad smo devet sto i penajstega lita bili poli zrmani Pemci.

Jurina: A da, lipa krv moja! Lipo su nas držali i štimali kakoj da smo se mrž njima rodili, kakoj da smo pravi brati.

Franina: Ništo se čud goreva da te u onih kraji biti volti, ča ti se para.

Jurina: Meni se para da he u onih kraji ni tribe Uherčice, Vranovice, Hustopeč su bila vajt i te biti slavinska imena i diboto kakoj po našu.

Franina: A i ko budu volti tr znaš da će biti kakoj jedanput pali nas prid trideset liti kad smo z uharic pili i pršute rizali po čestah. Uno je bilo veselje!

Jurina: Barba Mate Bog mu daj duši lako samo si je bradiću gladija i pensa »Lipi moji zrmani intanto ste se upametili«.

Franina: Fino dica i žene su kantali, a i moj pridid je gorija da takvega vrimenta ni doživlja.

Jurina: A ča ti se para da bi biti jopet volti fino grole bi skakale ud veselja, a ja i ti bimo lipje zakanzali nego oni put.

Franina: I siguran san da bi liplje svirtija roženice Mate Mrčanac nego kad se je moja Luca uženila za mene.

Jurina: Potkripili bimo se z onin ruštin teranonin i bezice bi si valje brke navijale i s nas zakantale.

Franina: Mi se šulacamo ma ki zna kako se ta svit more stuhčati — a koj biti pametan ko moreš po majku svita!

Jurina: A Matu Balotu bimo zdigli na najveće baladur da ga si vidu i čuju kad bi kušelja. Jeno malo bi se klatija, ma ku bi reka bi bila šteta i drita!

Franina: A Bog ga živi; ma nidan ne bi reka da je lonce prodava po naših seli »Miru za miru na viru«.

Jurina: A imaš jenu pipu tabaka? Vrag zrna ga nis pipa jur toliko vrimenta pak iman lipo neki kuraj i pensan, a ki zna forši čemo ja i ti još bugarevati!

Franina: Bila ti uslišena! Ja bih se zajsto paran pomladija i da si učiniti novi kuret i upanke, a Luci bih reka da navije brke kakoj mala Loverka!

Jurina: Vidiš. Ja i ti smo jur tolika lita vajt složni, ma današnji svit ni se para da je doša biti priz vire. Veliki ne baciljaju za male ljude z kureti.

Čehoslovaška ne želi, da bi ji postavili spomenik u Parizu

Nekateri francoski krogovi so pričeli z akcijo, da bi se s prispevki napravil »spomenik zahvalnosti« Čehoslovaški, ki je za evropski mir doprinesla največjo žrtve. S tem naj bi se tudi oddolžili njihovemu zavezništvu. Čehi so francosko zahvalnost energično odbili in jim svetovali, da naj se rajiš brigajo za svoje spomenike.

PROGONI ČEHA U TJEŠINSKOJ OBLASTI

Moravska Ostrava, oktobra. — Progoni i hapšenja Čehoslovaka iz oblasti Tješina, koju su okupirale poljske čete i dalje se nastavljaju. Brojne tješinske izbjeglice stigle su jučer u Moravsku Ostravu. Češke škole su još zatvorene. Vrš se pritiska na Čeha, da upisuju djecu u poljske škole, pošto inače neće dobiti zaposlenje. Nasuprot tome nemačke vlasti u Opavi odobrile su češku gimnaziju i ona će uskoro biti otvorena. Čehoslovačko-poljska mješovita komisija za rješenje problema, nastalih okupiranjem oblasti Tješina, već je sastavljena.

MONAKOVSKI SKLEPI ŠČITILJO INTERESE NEMŠKE MANJŠINE V ČR

Talurač« remška diplomatska korespondenca tako-le piše o nemškoj manjšini, ki bo po pripojenju sudetskih Nemcev ostala v mejah čehoslovaške republike: Nekoliko stotisoč Nemcev bo tudi po nov. razmejiti ostalo v mnogih čehoslovaških mestih in v jezičnih otokih v čehoslovaški notranjosti. Ti kraji pa niso kompaktno naseljeni od Nemcev in bi tudi v primeru plebiscita ne mogli biti priključeni Nemčiji. Ni v duhu narodno socialistične politike, da bi zahtevala zase na škodo nekega drugega naroda nekakšno nadvlado, ki naj bi jo dosegla z izkoriščanjem trenutnega položaja. Nemški narod je prepričan, da bodo njegovi rojaki, ki ostanejo se nadalje v čehoslovaški državi in s katerimi se ves nemški narod čuti solidaren, dosegli popolno zavarovanje svojega nadaljnjega obstoja. Njih usoda pa bo še nadalje zanimala tretji rajh. V ostalem predvidevajo monakovski sklepi velike možnosti, da se zaščitijo interesi nemške narodnosti, ki so še nadalje priključena čehoslovaški republiki.

NAŠA KULTURNA KRONIKA

NAŠA KNJIGA NA RAZSTAVI

Ljubljana, 12 okt. 1938. — V veliki dvorani Trgovskega doma, je imela naša knjiga, ki je izšla po vojni, častno mesto ob srednji gornji steni dvorane. Kdor se je ustavil pri tem kotičku, ko je že pregledal vse ostalo, ga je spreletelo nehotno vprašanje, kako je ta knjiga skromna po svoji zunanosti vendar le zrastle, kljub vsem oviram in težavam, kako želi rasti še naprej ter se postaviti ob stran svoji svobodni tovarišici. Iz vsega se vidi napor in želja po življenju, čeprav usihajo vedno bolj korenike, ki naj bi dajale soka.

V času, ko sem si ogledaval razstavo, je bila v dvorani skupina abiturientov pod vodstvom svojega profesorja. Sedel s razstavi sam poti po kateri jih je vodil po razstavi stari profesor in čakal, da se bo ustavil pri naši knjigi: »Vidite, tu je pa naša najzelošnejša poglavje, ki se odigrava pred vami. Slovenska knjiga v zamejstvu. Tu v sredini pa zlasti slovenska knjiga pod Italijo po vojni. 700 je teh knjig, majhnih in skromnih. Knjiga mora biti po ceni, da je vsi lahko kupijo, zato ni v njih zunanosti razkošja. Ljudje si jo žele; po 4 knjige odpažejo na posameznega našega človeka, ki živi še tam doli, tako velike so bile njih naklade. Revij je malo. »Mladika«, »Ženski svet« sta se priselila k nam, tako tudi »Naš rod«, ki je nosil prije ime »Novi rod«. Te revije so imele in tudi še imajo med čitatelji najširši krog. Znanstvene literature skoro ni, pač je precej poljudno znanstvene. Nekako nehotno se sicer živahni in gostobesedni poslušalci, umolknilni in pristuhnili. »Težko pot je imela ta naša knjiga in jo še ima. Tu v sredini, pogledite Francesco Bevc: »I morli ritornano«. Če knjigo odprete, boste videli, da je znotraj pisana slovensko. To so težke preskušnje in bogve če se ne bo morala slovenska knjiga, ki je danes sicer v splošnem na zelo visoki stopnji razvoja, stisniti pod silo. Pojdimo dalje... Tu vidite...»

Profesor je šel dalje k drugi skupini, učenci pa so se še in se sklanjali in čitali »Francesco Bevc...« Agis.

SLOVENSKA KNJIGA IN REVIJA V JULIJSKI KRAJINI

Slovenska knjiga in revija v Julijski Krajini je v vsakem pogledu samonikla. Nastala je ločeno od kulturnega življenja matičnega naroda, nastala je tu di brez zveznosti s predvojno publicistiko v sami Julijski Krajini, kajti vojna vihra je prav tu za več let onemogočila vsako kulturno delovanje in je uničila skorajda vse naše tiskarne.

V slovenski knjigi in reviji Julijske Krajine se zrcali vse življenje in trpljenje našega tamošnjega naroda v povojni dobi. Ako upoštevamo razmere, se moramo naravnost čuditi žilavosti in izredni življenjski sili naroda za mejami, ki je znal kljub vsem oviram doseči take uspehe.

Okoli 600 knjig v našem jeziku je v zadnjem dvajsetletju izšlo iz naših tiskarn v Trstu in Gorici. Res je, da so v gornjem številu vsteti tudi ponatisi in ponovne izdaje ter da gre skoraj ena petina na molitvenike in razne manjše nabožne publikacije in šestina na razne koledarje in koledarčke, toda med temi knjigami je tudi okoli 200 leposlovnih, skoraj 100 knjig poučne vsebine in kakih 30 knjig, določenih posebej slovenski mladini. Izmed izdajateljev moramo omeniti predvsem »Goriško Matice« in »Goriško Mohorjevo družbo«, katerima stoji ob strani »Književna družina Luča«, »Biblioteka za pouk in zabavo« in založništvo »Sigma«. Iz prejšnjih let pa ne smemo pozabiti Narodne tiskarne in Katoliške tiskarne v Gorici ter tiskarne »Edinost« in »Naše založbe« v Trstu. Zlasti publikacije Goriške Maticе, Luči, Biblioteka in Naše založbe se odlikujejo po tem, da so nam dale izvirna dela v Julijski Krajini živcih domačih avtorjev.

Knjižne publikacije so dosegle višek (53 publikacij v enem samem letu!) l. 1931, kar je bila očitno posledica ustavitve vseh slovenskih periodičnih publikacij. Od tedaj pa je produkcija pod silo razmer naglo padala, tako da izkazuje ta v letih 1935 in 1936 komaj po 10 knjig. V zadnjem letu kažejo nekateri znaki na nezatno zboljšanje.

Tudi revije so nastale na novo. Skušale so zadoščati potrebam našega naroda. V letih 1922 do 1928 so izhajale revije najrazličnejšega značaja: leposlovne, družinske, mladinske, ženske.

Lavo Čermelj

(Iz brošure »Slovenska knjiga«)

Naši v »Sodobnosti«

Sodobnost 9—10 št. Izšla je 9 in 10 številka neodvisne slovenske revije »Sodobnost«. Med ostalimi so sledeci prispevki naših: Igo Gruđen: Pesnikova ispoved, Joško Žiberna: Trst (konec), A. Poljanec: Vloga slovanstva v preteklosti in sedanjosti, Ž. J.: Manjšinski kongresi, Vito Kraigher: Delavsko gibanje v Franciji, Bogo Pregelj: O žvi umetnosti. Revija izhaja v Ljubljani, Breg 16-II in stane pol leta Din 60.—

DIPLOMA

Na poljoprivredno-šumarskom fakultetu u Zagrebu, diplomirao je ing. Stanislav Grgić iz Bazovice — Trst. — Čestitamo!

DR. METOD DOLENC, ČLAN SLOVENSKE AKADEMIE ZNANOSTI IN UMETNOSTI

Za rednega člana slovenske Akademije znanosti in umetnosti v Ljubljani je bil imenovan med drugimi tudi naš rojak, univerzitetni profesor dr. Metod Dolenc. Rojen je bil dne 19. decembra 1875 na Slapri pri Vipavi kot sin ravnatelja kmetijske šole. Gimnazijo je študiral v Ljubljani in Novem mestu, pravo na Dunaju. Služboval je v Novem mestu in Gradcu, od koder je bil l. 1919 kot deželno sodni svetnik pridružen višjemu deželnemu sodišču v Ljubljani. Od leta 1920. je profesor za kazensko pravo in kazenski pravdni red na ljubljanski univerzi.

Dr. Dolenc spada med najplodovitejše slovenske znanstvene pisatelje. V slovenskih, hrvatskih in srbskih pravnih revijah je objavil veliko študentov razprav in člankov, zlasti v »Slovenskem Pravniku«, sodeloval je pa tudi v raznih inozemskih znanstvenih revijah. Izdal je med drugim Tolmač h kazenskemu zakoniku in Dodatek k tolmaču, dalje Sodno kazenski postopnik kraljevine Jugoslavije, Pravna zgodovina za slovensko ozemlje, v posebni je knjigi obdelal Dušanov zakonik, v literarnih in znanstvenih revijah pa je objavil v isto člankov zgodovinskega značaja. Bratislavska univerza ga je imenovala za doktorja honoris causa. Jugoslovanska v Zagrebu pa za dopisnega člana. Ugodnemu znanstveniku iskreno čestitamo! — (Agis).

VIJESTI IZ ORGANIZACIJA

DRUŠTVU »GORTAN-BAZOVICA« V SARAJEVU.

Prosimo bratsko društvo »Gortan-Bazovica« v Sarajevu, da nam javi točen naslov, oziroma da nam odgovori na poslano tri dopise. Zaveva je važna zaradi tega prosimo za čimprejšnje obavestilo! — »GORTAN-BAZOVICA«, povereništvo Zenica.

POZIV LJUBLJANSKEGA »TABORA«

»DELAJSKO PROSVETNO IN PODPORNO DRUŠTVO »TABOR« V LJUBLJANI poziva svoje člane, da v teku tekočega meseca plačajo zaostalo članarino. Člani, ki se ne bodo odzvali temu pozivu tekom navedenega roka, bodo črtani. — ODBOR.

MUSSOLINI JE NEDAVNO IZDAL

KNJIGO, v kateri opisuje ukrepe fašistične stranke v zadnjih letih. Med drugim pravi: »Tuji so nekđaj Italijo pomilovali, sedaj pa jo sovražijo; toda mi smo nezimerno ponosni na to in jim Italija to sovražstvo vrača v polni meri.«

NAŠI POKOJNI

† FRANJICA DEBELJUH

Primamo tužno vijest, da je 17. o. ml. ispuštila nakon teške bolesti svoju plemenitu dušu naša vrijedna i obljubljena zemljakinja FRANJICA ud. DEBELJUH rođena Balde.

Pokojnica rođena je u Baldetima kod Gračišća. Udala se je u Vodnjanu za pok. Ivana DEBELJUHA rodom iz Žminja.

Pokojnica Franjica bila je uzor majka, koja je odgojila svoju djecu u duhu, u kojem je i sama odgojena. Pokojnica je svoje zadnje godine sprovela uz svoga sina Antuna DEBELJUHA (Debelli), župnika u Marčani. Marčanci i Marčanke su joj iskazivali punu pažnju i poštovanje, što se najbolje vidjelo prigodom posljednjeg ispraćaja.

Pokojnica oplakuju: sinovi Ivan Debeljuh, državni činovnik u Zagrebu, Josip Debeljuh (Debelli), privatni činovnik u Beogradu, Don Ante Debeljuh (Debelli), župnik u Marčani, kći Marija Debeljuh (Debelli) kućanica, snaha Gizela Debeljuh sa djecom Ljubomirom, Dinkom i Marijom i brat Dragutin (Karlo) Balde, umirov. nadstražar u Mariboru.

Pokojnici neka je lahka rođena gruda, koju je toliko ljubila, a rodbini naše iskreno saučesće.

† BIDOVEC IVAN

V Trstu je pretekli teden umrl v 62 letu starosti Bidovec Ivan, trgovec. Pokojnik je podlegel zavratni boleznii, ki se ga je lotila pred kakim letom. Vse svoje življenje je posvetil delu in skrbi za vzgojo svojih otrok, ki jih je vse tudi spravil do kruha in deloma do najviše izobrazbe. Vendar pa ga je življenje kruto bičalo in mu plačevalo vese trud in borbo s težkimi žrtvami. Najteža je bila gotovo ona, ki jo je čutil tudi ves naš narod in, ko je zgubil enega svojih sinov. Pogreb je pokazal kako je bil pokojnik priljubljen in kako so vsi občutili njegovu življenjsko tragediju. Vsem preostalim izrekamo najgloblje in iskreno sožalje, pokojniku pa naj bo lahka domača zemlja, za katero je toliko žrtvoval.

† ANTON ŽERJAL

Po daljšem bolehanju umrl je 17 oktobra 1938 v Beogradu Anton Žerjal, oče poznane Žerjalove družine iz Rocola pri Trstu. Star je bil 69 let.

Vzgojil je svoje otroke v pravem nacionalnem duhu. Vsem ostalim izrekamo naše najiskrenejše sožalje. Naj mu bo lahka gruda.

† MARIJA DOMLADIŠ

V Ljubljani je umrla dne 17 t. m. gospa Marija Domladiš, vdova bivšega veleposelnika v Ilirski Bistrici. Za njo žalujeta sin in hčerka ter ostalo sorodstvo. Prizadetim naše iskreno sožalje! — (Agis).

PERO TREPOV, SPLIT:

NA UNUTARNJEM FRONTU

(REVOLUCIONARNO DJELOVANJE MORNARA JUGOSLAVENA I ČEHA U AUSTRO-UGARSKOJ RATNOJ MORNARICI U ŠIBENIKU 1917-18 GODINE).

VI.

U ljudstvo baterije nismo htjeli dirati prije provadjanja naše akcije, jer su topovi i onako bili u barakama, a ljudstvo malobrojno i preko noći bez svojih oficira, koji su stanovali u gradu. Uostalom i tamo smo imali svoje veze. Ja sam n. pr. podržavao »priateljske veze« s jednim narednikom, Poljakom po narodnosti, i često zalazio k njemu da budem točno informiran o svemu šta se na bateriji dešava.

S mađarskim bataljonom izgledalo je na prvi mah da stvar stoji teže. Ali i za nj smo imali našeg »trojanskog konja« i sve smo predviđjeli, te je bataljon bio osuđen na polaganje oružja, ako nije želio da bude uništen. — Uz sam vojni logor bile su i barake ruskih zarobljenika. I ta je okolnost vrlo rano pobudila moju pažnju. Stvorio sam sebi plan, kako da se u prvom redu mađarska mitralješka četa onеспosobi za borbu. To su trebali da izvrše ruski zarobljenici! Oni su se ne samo u gradu, već i u vojnom logoru, kretali dosta slobodno, a to je išlo u prilog mog plana. Sa nekojim od njih sam već podržavao vezu. Upoznao sam se s njima na nedjeljnim liturgijama u pravoslavnoj kapeli na groblju, kamo sam zalazio s kumom, popom Mirkom Stojavljevićem, njihovim svećenikom, da slušam njihovo »pjevanje« (i zaista imali su vrlo dobar zbor). Tu sam sklopio poznanstvo s dvojicom njihovih najuplivilnijih drugova, koji su kasnije zalazili i k meni kući. S njima sam utanačio u pogledu mađarskog bataljona slijedeći plan: u određeni sat, u noći naše pobune, ruski će zarobljenici potajno ući u baraku u kojoj su smješteni mađarski mitraljezi i sve ih učiniti neuporabivim. Zatim će, naoružani, — za njihovo naoružanje imao sam da se pobrinem ja — uzeti zasjedu u šumici koja sa svih strana opkoljava mađarski logor — ponijevši po mogućnosti sa sobom i koji mitraljez s municijom. To je sve bilo relativno lako izvedivo, jer se, slučajno, baraka sa mitraljezima nalazila u blizini ruskih zarobljenika, a kontrola nad njima — pa i noću — nije bila skoro nikakva.

S dvojicom mojih ruskih prijatelja ja sam se jednom sastao i na samom terenu, u šumici, i otuda smo proučili i utanačili čitav raspored akcije.

Pored svega toga znali smo da u bataljonu ima mnogo Slovaka. Zatim smo računali i sa jednim drugim vrlo važnim faktorom, a to je baterija »Sv. Ivan«, koja potpuno dominira nad logorom, koji se ispod nje nalazi kao u mišolovci. Na taj način bili smo i s te strane osigurani od iznenadjenja i gospodari situacije, tim više, što su i oficiri bataljona stanovali u gradu, gdje su u času pobune imali da budu pohapšeni.

U raspored, po kome ima da se izvrši naš revolucionarni udar, bilo je u potpunosti upućeno jedino vodstvo organizacije i povjerenici na pojedinim objektima, ali ne i mornari. I samo povjerenicima imalo se saopćiti tačan sat, kad će se početi izvajanjem udara. Na taj način mislili smo da ćemo najlakše izbjeći event, nesmotrenosti nestrpljivih elemenata koje bi mogle da pobude sumnju neupućenih lica.

Od oficira imali smo u revol. organiz. jedino poručnika fregate Bibera, koji je bio jako potreban i učinio je našoj stvari velikih usluga, jer smo preko njega blii u mogućnosti da znamo sve što se u komandi dešava. Medjutim, bilo je još oficira, za koje smo bili uvjereni da možemo na njih računati.

Ako u našoj organizaciji, — osim Bibera — nisu uzeli učešća aktivni oficiri, zato smo imali organiziranu čak i — mornaričku muziku!... Kapelnik, brat Čeh (nažalost ne sjećam mu se imena) marljivo je vježbao svoje muzikante razne naše komade Partiture dobavio mu je od nekuda naš neumorni Petretić. Vježbali su, pored ostaloga »Hej Sloveni«, »Hej trubac«, pa čak i — »Bože pravde!... Vježbalo se na »Schwarzenbergu« — u jednoj maloj prostoriji duboko u utrobi broda... u očekivanju bliskog dana kad će se zvuci »Lijepe naše« i »Bože pravde« slobodno razlijeđati Krešimirovim gradom.

Imali smo radi muzike i jedan mali incident. Neugodnosti je imao pan kapelnik, ali se on radi toga nije mnogo zabrinjavao.

Jedne nedjelje koncertirala je »naša« muzika u gradskom parku. Najednom, na koncu koncerta, razliježu se zvukovi koračnice »Rado ide Sribin!«...! Publika, ugodno iznenadjena, urnebesno zaplješe i kliče glazbarima... Povedena je stroga istraga protiv pana kapelnika i njegovih ljudi. On se opravda, da je partituru našao u arhivu glazbe, bez teksta, i da ne zna za sadržaj melodije. Tako isto i njegovi ljudi. Niko nije poznavao tekst! — Ni premetačina arhiva ne daje nikakav rezultat. I tako je ova stvar likvidirana, uz ironične dosjetke naših mornara na adresu istražitelja i — »veliko neznanje pana kapelnika!«... *

Plan izvedbe pobune u Šibeniku bio je dobro izradjen i prema njemu revolucioneri zauzimaju ratnu luku na ovaj način:

U ponoć Mileta zaposjeda sa nekoliko mornara zgradu pošte, željezničar Njeguš sa svojim ljudima željezničku stanicu, Levaj i Leben radiostanicu, Aleksa tvrdjavu »Sv. Ivan«, a Biber i Miler komandu ratne baze. Podoficir Babić prekida sve telefonske i telefonske veze. Podoficir Urbančić zauzima sa svojim ljudima tvrdjavu »Sv. Nikola« i sve obalne baterije. Na taj način ulaz u luku je od prvog momenta u našim rukama. Pored toga naši povjerenici na pojedinim ratnim jedinicama, za prvi čas, i privremeno, sa svojim najpouzdanijim ljudima otklone sve topovske zapore, odnosno sve topove učine neuporabivim. Ova mjera preostrožnosti bila je, stvarno suvišna — jer je ogromna većina ljudstva b'la naša — ali smo ipak smatrali potrebnim da je provedeno, za svaku eventualnost, dok čitava ratna baza ne bude u našim rukama. Sve ove mjere imale su da se izvrše u što većoj tišini i neprimjetno.

Na matičnom brodu »Schwarzenberg«, medjutim operiraju Petretić i Tkalčević, a na matičnim brodovima za mine »Frnsberg« i »Aurora« Treprov sa Skračićem i Arasom. S najpouzdanijim ljudima zaposjedaju sve važnije tačke na brodovima i naprije hapse sve oficire Nijemce i Mađare. Zatim se čitava posada okuplja na palubi broda, te se izdvoje nepouzdan elementi, i odvojeno od oficira, zatvore u donjim dijelovima broda. Istovremeno jedna naša patrola hapsi admirala, koman-

danta ratne luke, koji stanuje u neposrednoj blizini. Sve se to provadja u najvećoj tišini. Pošto smo zauzeli pomenute brodove i vojnu bolnicu i postavili stražu, nastupamo k antiavionskoj bateriji, hidroplojskoj stanicii i radio stanicii, gdje već čekaju spremni naši povjerenici sa svojim najpouzdanijim ljudima. Zauzmemo ove objekte, pohapsivši i tu oficire koji nisu Slaveni, te nastupamo u dvije grupe prema gradu odnosno gradskoj luci. Jedna grupa, pod vodstvom Tkalčevićem, ide željezničkom prugom prema пристаниštu. Na »Dubriki« pojačava se sa četom oboružanih gradjana, te zauzimlje najprije flotilju torpiljera na obali »Makale«, a zatim i drugu flotilju torpiljera, krstaricu »Kaiser Karl VI« i brod »Vulkan«. Druga grupa napreduje cestom, zauzme uz put vojna slagališta i barake sa poljskom baterijom i razoruža posadu, a zatim se napredujući prema gradu, kod zgrade okružnog suda dijeli u dva odreda. Jedan odred, pod vodstvom Trepova blokira grad, hapsi sve oficire Nijemce i Mađare koji stanuju u gradu, i zaposjeda sva važnija nadležstva. Petretičeva grupa, kojoj se priključuju naoružani ruski zarobljenici, opkoljava logor mađarskog bataljona i razoruža ga. Pošto je razoružanje bataljona bio najteži zadatak — i uz predviđeno onеспosobljavanje mitralješkog odjeljenja i nepovoljan položaj bataljona u opkoljenoj kotlini i baterijom »Sv. Ivan«, u našim rukama — moja grupa imala je da najhitnije izvrši postavljenu joj zadaću u gradu, te da zatim odmah pojača Petretičevu grupu, jer je trebalo računati i s očajnim otporom mađarskih vojnika.

U isto vrijeme kad i u Šibeniku, Josip Mijalić provadja revol. udar u Rogožnici. Sa svojim ljudima razoružava mađarsku posadu, zauzima obalnu bateriju i signalnu stanicu »Movar«. Sa event. poteškoćama morao je da računa samo kod svladavanja mađarske posade, jer su ljudi na ostalim objektima već bili organizirani i objekti stvarno u našim rukama.

Kod izradbe plana za revoluc. udar vodili smo, do u tačine, računa o lokalnim prilikama, imajući u vidu smještaj pojedinih ratnih brodova i objekata, razmjier snaga našeg i stranog elementa ukupno i posebno po jedinicama, raspoloženju komandnog osoblja, itd. Vrlo često smo raspravljali o svim tim pitanjima i proučavali sve mogućnosti. Došli smo, na koncu, do zaključka, da je ovakav plan najpodesniji za izvršenje revolucije u Šibeniku.